

ÜLEVAADE UURINGUST

ES Turu-uuringute AS teostas Sotsiaalministeeriumi tellimisel kohustusliku kogumispensioni teemalise avaliku arvamuse uuringu, mille käigus viidi läbi kaks arvamusküsitlust (2001. aasta juunis, mil küsitlusele vastas 972 inimest ja 2002. aasta aprillis, mil vastajaid oli 948) Lisaks sellele viidi 2001. aasta oktoobri lõpus läbi fookusgrupuuring, mille käigus toimus neli rühmaintervjuud. Kaks gruppi esindasid vastavalt eesti- ja venekeelset keskklassi; üks keskmisest suurema sissetulekuga, initsiatiivikamaid ja säästmisele orienteeritud Tallinna eestlasi ja üks kogumispensioni suhtes ebakindlaid, keskmisest madalama sissetulekuga eestlasi väikelinnast.

KOKKUVÕTE UURINGUTULEMUSTEST

Inimesed ei suhtu tulevasse pensionipõlve erilise optimismiga. Valdav enamus (82%) eelmisel suvel küsitletutest ei pidanud pensionäride rahuldavat toimetulekut praeguse riikliku vanaduspensioniga võimalikuks. Kaks kolmandikku (65%) ei uskunud, et riiklikku vanaduspensioniga saavate pensionäride olukord tulevikuski oluliselt paraneb.

Seetõttu on pensionieas ees ootav elujärg inimeste jaoks oluline teema. Küsitlused näitasid, et alates 30. eluaastast on pooled Eesti elanikest mõelnud oma tulevase pensioni peale, vanuse kasvades see protsent suureneb. Pensioni peale mõtlevad rohkem haritumad ja suurema sissetulekuga inimesed. Ent vaatamata märtsis käivitunud kogumispensioni teemalisele reklaamikampaaniale, mis kutsus inimesi üles pensionieale mõtlema, pole pensionile mõtlejate osakaal ühiskonnas tervikuna aasta jooksul kasvanud. Pisut on pensionile mõtlejaid juurde tulnud alla 30-aastaste seas, kuid vanemates vanusegruppides on nende osakaal jäänud samale tasemele või langenud (vt. joonis 1).

Enam kui pooled eelmise aasta juunis küsitletutest olid seisukohal, et **vanaduspõlve materiaalse kindlustatuse peale peab mõtlema ka inimene ise.**

Kõige suurem oli selliste vastajate osakaal 20 – 39 aastaste hulgas, kes ongi praeguseks olnud kõige aktiivsemad kogumispensioniga liitujad. Alates 50. eluaastast ei too kogumispension riiklikule pensionile enam märkimisväärset lisa, mistõttu selles eas vastajad loodavad rohkem riigile ning väljendavad väiksemat valmisolekut säästmiseks (joonis 2).

Juba eelmisel suvel väljendas kolmandik pensionil mitteolevatest inimestest valmisolekut tulevase pensioni nimel säästa. 20 – 29 aastastest oli selleks valmis 42%, 30 – 39 aastastest 39%, 40 – 49 aastastest 33% ja 50 – 59 aastastest 21%. Tookord oli 13% pensionil mitteolevatest vastajatest valmis liituma kohustusliku kogumispensioniga ja 16% nii kohustusliku kui vabatahtliku kogumispensioniga. Seega oli kogumispensioni suhtes soodsalt meelestatud ligikaudu neljandik tööelistest (joonis 3). Kuid ei tohi unustada, et need andmed saadi ajal, kui kogumispensionide seadus ei olnud veel Riigikogus vastu võetud ja keegi ei teadnud veel täpselt, milline saab olema selle lõplik kuju.

Aprillis saime küsida juba **inimeste tegeliku liitumisvalmiduse kohta kogumispensioniga**. Põhimõtteliselt jaatava otsuse kogumispensioniga liitumiseks on teinud neljandik pensionil mitte-olevatest vastanutest – kuus protsenti lubab liituda veel sel aastal, 20 protsenti edaspidi. Kõige suurem on tõenäoliste liitujate osakaal alla 40 aastaste, kõrgharidusega ja keskmisest suurema sissetulekuga vastajate hulgas (joonis 4). Seejuures nendest, kes on juba sõlminud kolmanda samba pensionikindlustuse lepingu, kavatseb ühineda ka teise sambaga tervelt 45 protsenti.

Pensionieaga seotud ootused. Eelmisel sügisel läbi viidud fookusgrupi-uuringus käsitlesime täpsemalt seda, kuidas näevad 25 – 40 aastased inimesed, kes on b kogumispensioniga kõige tõenäolisemalt liitujate sihtgrupiks, oma tulevast pensionipõlve, mil määral nad sellele üldse mõtlevad, mida tulevikult ootavad ja loodavad.

Kõige iseloomulikum on soov mitte sattuda praeguste pensionäride kehva olukorda. Vanaduspõlves soovitakse **olla materiaalselt kindlustatud ning ühiskonna ja lähedaste inimeste poolt väärtustatud. Igatsetakse stabiilsust, rahu, harmoonilist sidet erinevate põlvkondade vahel** -seda, et ei tuleks jääda lähedastele koormaks, vaid tekiks võimalus olla neile hoopis toeks.

Muidugi on paljudel inimestel mõtetes ka pensionipõlve ideaalpilt, mis kujunenud Eestit külastamas nähtud põhjamaade jõukate pensionäride põhjal. See sisaldab lisaks soovile olla materiaalselt kindlustatud ka lootust olla vanaduspõlves endiselt **energiline ja aktiivne, reisida** või muul moel nautida tekkinud vaba aega.

Ent ei maksa unustada, et fookusgruppide uuringus oli vaatluse all kogumispensioni potentsiaalne sihtgrupp. Suurt osa elanikkonnast iseloomustab siiski mõtteviis – **elada üks päev korraga**. Igapäevased eluvajadused ei luba tuleviku tarvis säästmisest mõelda, seetõttu tõrjutakse ka mõtted eesseisvast pensionipõlvest pigem kõrvale. Selline suhtumine kipub domineerima ka vähemkindlustatute grupis väikelinnas.

Fookusgruppides oli võimalik põhjalikumalt arutada seda, kuidas inimesed mõistavad kogumispensioni olemust, mis neile selle juures arusaamatuks jääb, mis meeldib ja mis tekitab kõhklusi liitumisotsuse tegemisel.

Mis tekitab kõhklusi kogumispensioniga ühinemisel?

Kõige enam esitati väiteid, et inimeste sissetulekud on säästmiseks liiga väikesed, et pangad, fondid ja poliitilised otsused pole piisavalt usaldusväärsed, et inflatsioon sööb säästusid ning et kogumispensioniga liitumine peaks olema kõigile vabatahtlik. Teravalt tõusis fookusgruppides esile soovimatus kanda pensionifondiga seotud investeerimisriske.

- Loomulikult on paljude inimeste sissetulekud väikesed, pealegi võib minimaalpalka teenivale inimesele tunduda ka praegune riiklik pension olevat üsna rahuldava suurusega. Ehkki see mõnikümmend krooni, mis väikesepalgalistel igas kuus II sambasse tuleks ära anda, ei lööks oluliselt rahakoti pihta, on samas selge, et sellisest summast ei kasva märkimisväärt lisa riiklikule vanaduspensionile.
- Eesti finantssüsteem paistab täna olevat kindlam kui kunagi varem, ometi pole kartused pankade ja kindlustusseltside pankrottide või fondijuhtide kuritarvituste pärast veel kuhugi kadunud. Arusaam, et riik ei käi maksumaksja rahaga

heaperemehelikult ümber, leiab igapäevases poliitilises praktikas pigem pidevat kinnitust kui ümberlökkamist.

- Eestis on saanud traditsiooniks, et kord tehtud seadusi hiljem korduvalt muudetakse. See tekitab loomuliku soovi ära oodata, kas kavandatud süsteem ikka püsima jääb. Ettevaatlikuks teeb inimesi ka kartus võimaliku rahareformi ees. Kas pensionifondi kogutuga ei juhtu eurole üleminekul sama, mis juhtus rublasäästudega krooni tulekul?
- Paljudele jääb mõistetamatuks, miks pole kogumispension uutele tööturule sisenejatele vabatahtlik. Samuti tekitab kõhklosti asjaolu, et kord tehtud kogumispensioniga liitumise otsusest enam taganeda ei saa.
- Kindlasti vajavad inimesed kogumispensioniga liitumiseks selgemaid garantiisid osakute väärtuse säilimise ja nende tootluse kohta. Sisuliselt muutuvad ju kogumispensioniga liitujad väikeinvestoriteks, selleks vajalikud minimaalsed majanduslikud eelteadmised enamikul aga puuduvad. Pensionifondide esindajaid peetakse aga pigem müügimeesteks kui headeks ja usaldusväärseteks nõuandjateks. Avalikkusel puudub tänini selgus, milles ikkagi seisneb riigi järelevalve pensionifondide tegevuse üle.

Ka eelmise aasta juunis toimunud küsitluses väljendasid vastajad oma arusaamu kogumispensioniga liitumise kohta mõningate hindamiseks esitatud seisukohtadega nõustumise või mittenõustumise kaudu (joonis 5):

- Väike sissetulek – pole midagi säästa	(nõus 97% vastanutest)
- Kogutud raha väärtus võib inflatsiooni tõttu väheneda	(91%)
- Usaldamatus kindlustusseltside ja pensionifondide suhtes	(89%)
- Teadmatus, kui suure täiendava sissetuleku kogumispension tagab	(80%)
- Informatsiooni vähesus	(75%)
- Pensionikogumise võimaluste liigne keerukus	(68%)

Aprillikuisel küsitluses tundsi avatud küsimuse vormis huvi põhjuste vastu, miks inimesed ei soovi kogumispensioniga liituda. Tulemused koondusid taas eelnevast tuttavate probleemide ümber (joonis 5).

23 protsenti mitteliitujatest väljendas kogumispensioniga liitumise vastu üldist usaldamatust, toomata ära konkreetseid argumente.

Ülejäänute vastused jagunesid järgmiselt:

- kahtlevad fondide/pankade usaldusväärsuses	12%
- leiavad, et neil on liiga hilja kogumist alustada	12%
- ei saa ühineda rahapuudusel	11%
- kardavad raha reaalkaotuse kahanemise pärast	7%
- peavad end liiga nooreks, et pensionile mõelda	6%
- ei näe lihtsalt vajadust ühineda	4%
- on töötud	4%
- kahtlevad, kas elavad pensionieani	3%

Veel väljendatakse kahtlusi süsteemi püsivuse üle, arvates, et poliitikud võivad tehtud seadusi ja otsuseid muuta.

Suhtumiste kujunemisel mängivad olulist rolli eelarvamused ja emotsioonid, mille heaks toitepinnaseks on teadmatust. Vaid järjekindla teavitustööga, elanikkonna informeerimisega saab kogumispensioniga liitumist takistavaid hirme hajutada.

Informeeritust kogumispensionist on küsitletud hinnanud suhteliselt madalaks.

Juunis pidas end kogumispensionist üldjoontes informeerituks neljandik küsitletutest, ka aprillis väitis neljandik, et neil on piisavalt informatsiooni kogumispensioniga liitumiseks. Infovaegust kinnitas ka sügisel toimunud fookusgruppide ülevaade. Kui haritumate ja keskmisest suurema sissetulekuga osalejate grupis oldi päris hästi informeeritud vabatahtliku pensionikindlustuse võimalustest, siis II samba olemus oli veel oktoobris-novembris kõigis gruppides pea täiesti tundmatu.

Juba sügisestest fookusgruppidest selgusid valdkonnad, mis vajaksid elanikkonna jaoks selgemat lahtirääkimist:

- pensioniosakute garantiid ja tagatised (enamikul puudus teadmine tagatisfondi olemasolust);
- kuidas saab ülevaadet pensioniks säästetud summade hetkeolukorrast, nende kasutamisest, osakute tootlusest ehk millised on inimese võimalused kontrollida oma investeringut;
- millistel tingimustel on võimalik pensionifondi vahetada;
- miks on kogumispensioniga ühinemine lõplik, miks ei saa loobuda;
- millised on pensionide väljamaksmistingimused, miks teatud piirist suuremaid pensione maksustatakse;
- millised on teiste riikide kogemused analoogiliste reformide läbiviimisel, kui edukad need on olnud.

Samuti konkreetsed küsimused, millele oodatakse vastust:

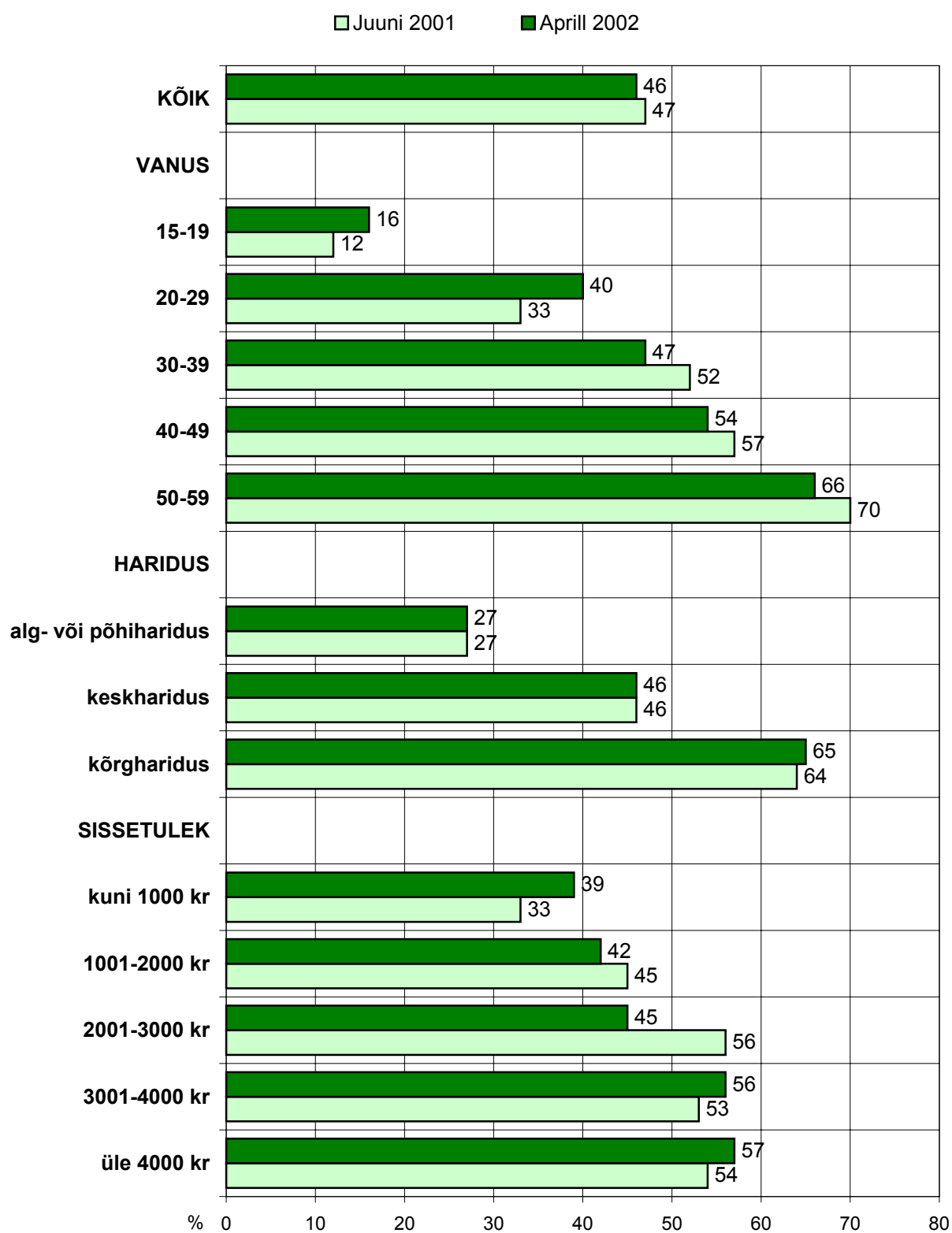
- mis juhtub, kui kogumispensioniga liitunu kaotab töö;
- mis juhtub, kui Eestil läheb üle Eurole;
- mis juhtub, kui tulumaksu süsteem muutub astmeliseks;
- kas pensioniootele jäämisel on võimalik hakata saama kogumispensioniga väljamakseid;
- kui suured on pensionifondide administreerimiskulud.

Aprillikuises küsitluses tõid vastajad esile täiendava informatsiooni vajaduse järgmistes valdkondades (joonis 6):

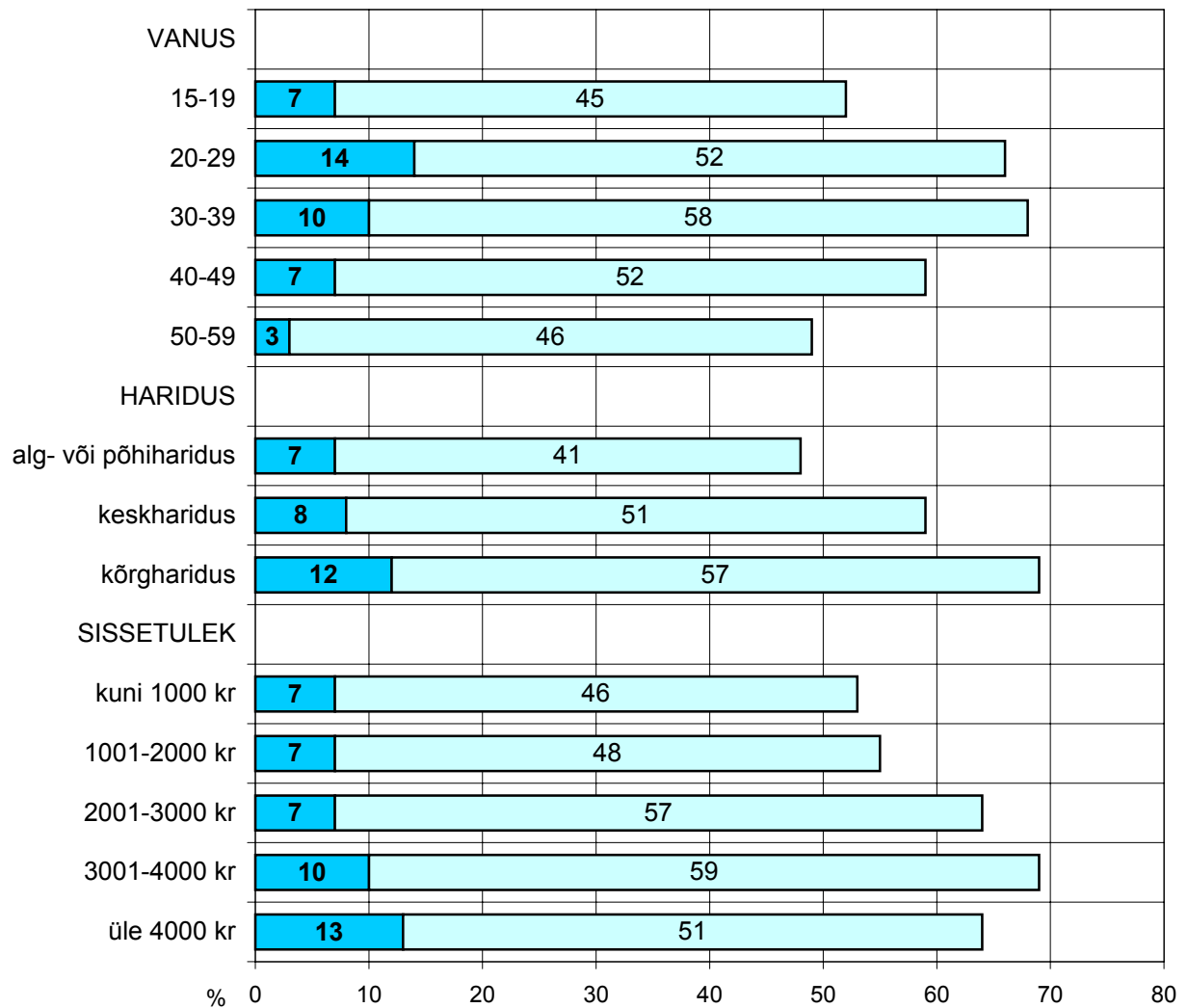
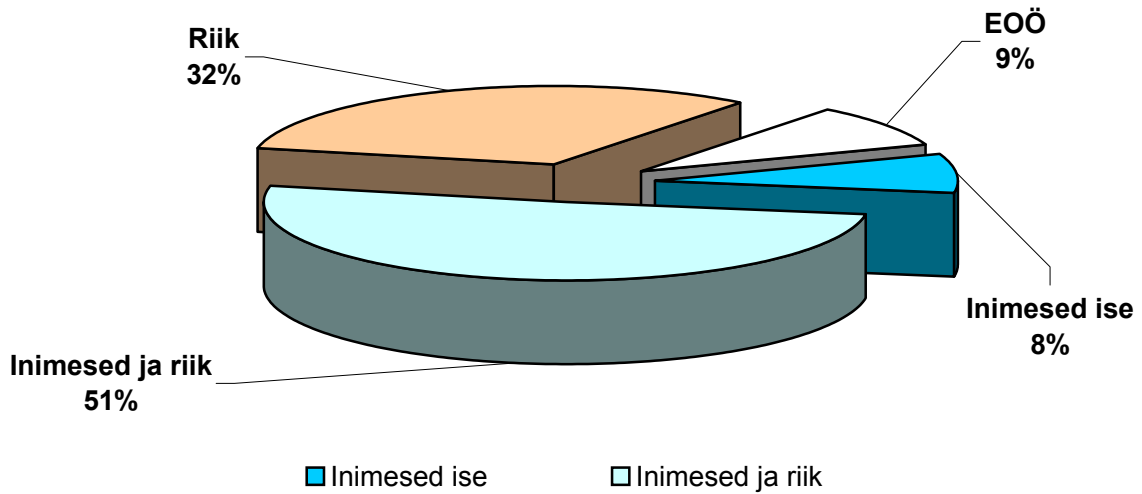
- kogumispensioniga seotud riskid ja tagatised	42%
- millal ja kuidas pensioni välja maksta hakatakse	23%
- millistel tingimustel saab pensionifondi vahetada	16%
- kuidas ja kellele liitumissoovist teatada	9%
- ei tea üldse midagi	22%

Mitmete kartuste ja infovajaduste iseloom on selline, millele saab vastuse anda ainult pensionifondide reaalse käivitumise. Käesoleval aastal võib oodata teadlikumate ja riskivalimite inimeste liitumist kogumispensioniga. Liitujate põhimass lisandub ilmselt siis, kui selguvad fondide tegevuse esimesed positiivsed tulemused.

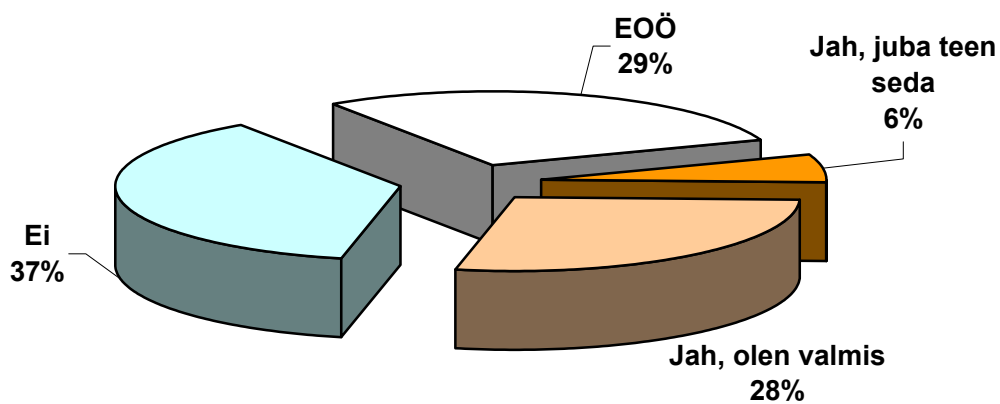
On mõelnud pensioniea sissetulekute peale Juuni 2001; Aprill 2002

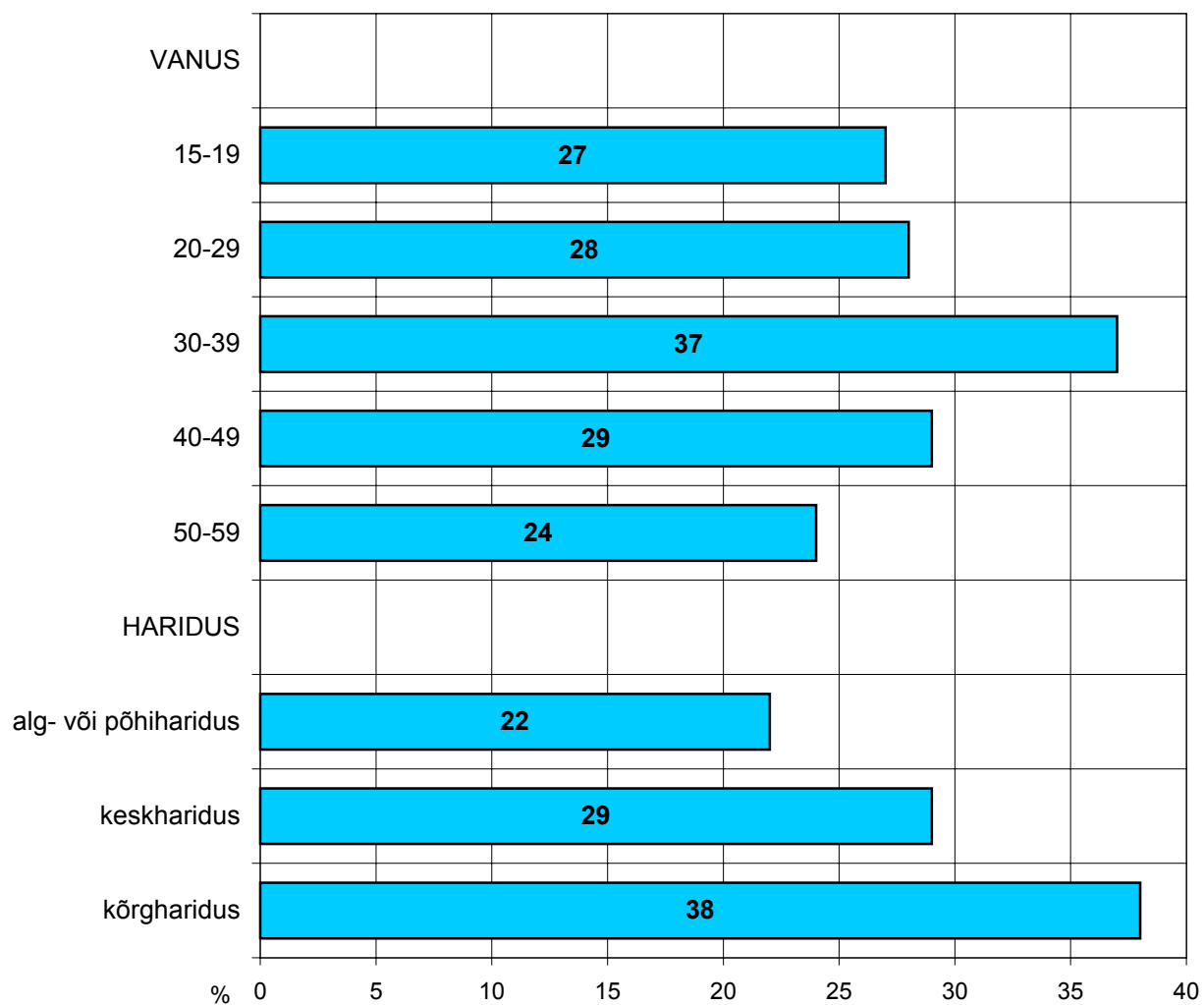
Kes peab eelkõige mõtlema pensioniea sissetulekutele

Kas oleksite valmis paigutama 2% töötasust mõnda pensionifondi?

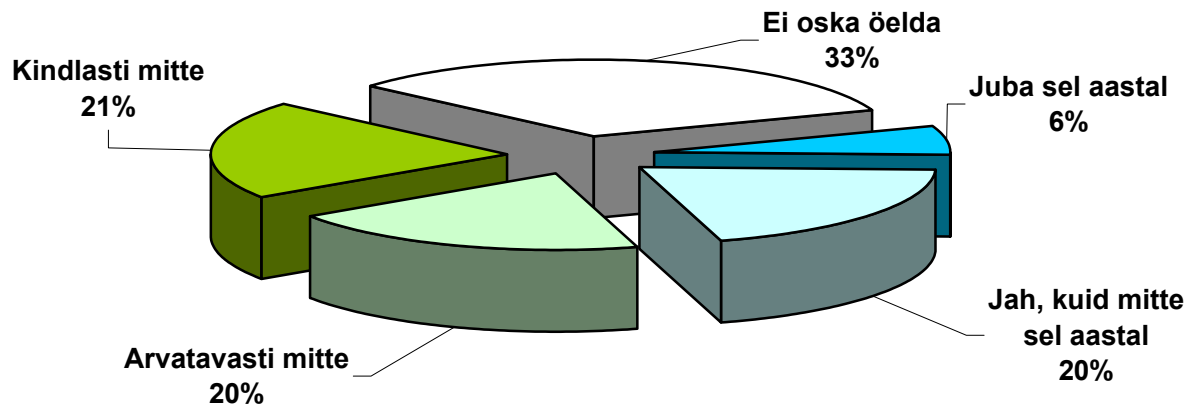

Liituks kogumispensioniga

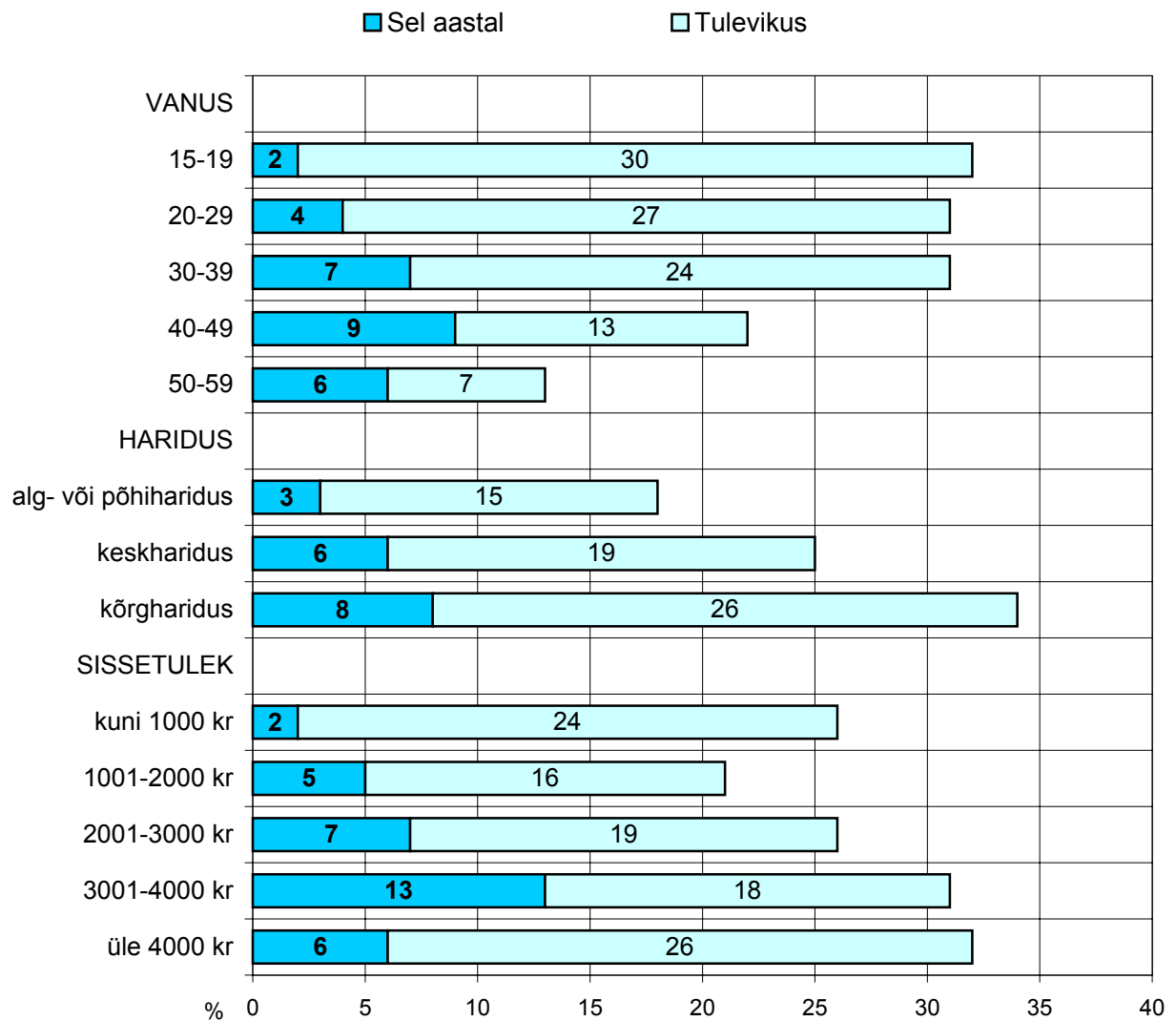

Kas kavatsete ühineda kogumispensioniga?

n=724

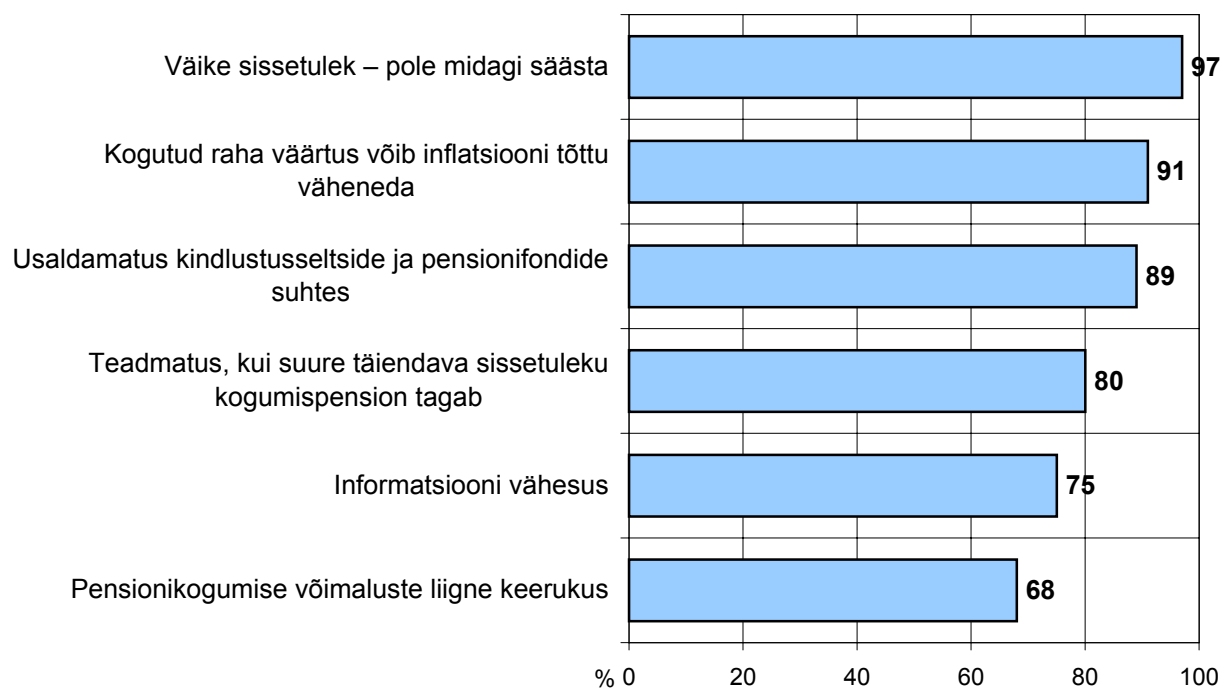

Kavatsevad ühineda sel aastal või tulevikus

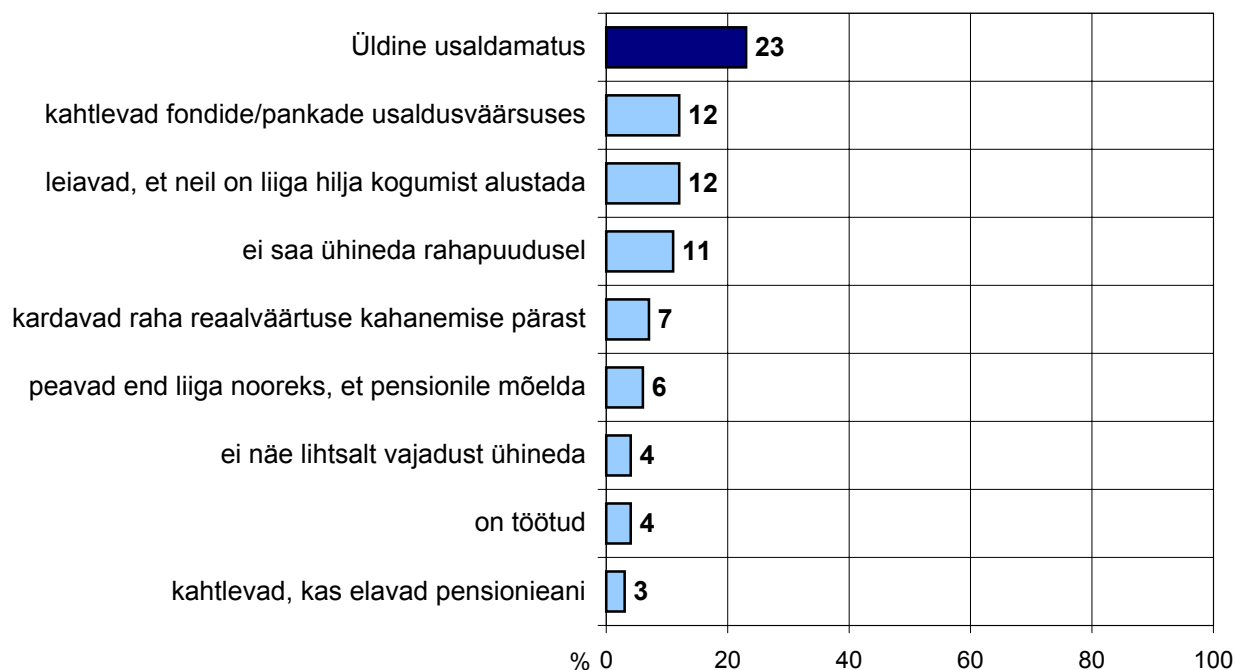

Mis takistab pensioni kogumist?

Juuni 2001

Aprill 2002

Millist täiendavat informatsiooni vajate?

n=724

